

AN ROINN OIDEACHAIS AGUS EOLAÍOCHTA

AN ARDTEISTIMÉIREACTH

GAEILGE

(Bonnleibhéil)

AN SIOLLABAS

SIOLLABAS DON ARDTEISTIMÉIREACTH

GAEILGE

BONNLEIBHÉAL

1. ARDTEISTIMÉIREACHT/BONNLEIBHÉAL

1.1 Tá se i gceist sa siollabas seo:

- (i) Freastal a dhéanamh ar shainriachtanaisí na ndaltaí a roghnaigh cúrsa an Bhonnleibhéil sa Teastas Sóisearach
- (ii) Freastal a dhéanamh ar na daltaí eile a roghnódh an leibhéal se seachas leibhéal eile.
- (iii) Go bhfaigheadh daltaí an leibhéil seo léargas ar an gcultúr Gaelach.
- (iv) Go gcuirfí béim bhreise ar ghabhchumas seachas ar ghinchumas.
- (v) Go ndíreoraí sa chúrsa seo ar riachtanais an dalta i saol na hoibre.

1.2 An Siollabas

Ins an siollabas seo, tugtar aird faoi leith ar na riachtanais seo:

- (a) go ndíreofaí ar a bhfuil sealbhaithe ag na daltaí a leathnú, a dhoimhniú agus a bhuanú;
- (b) go n-aithneofaí cúlraí agus cumais éagsúla na ndaltaí;
- (c) go dtabharfaí aitheantas sa teagasc do na scileanna seo; cluastuisicint, labhairt, léamhthuisicint agus scríobh.

2. AIDHMEANNA

Is iad seo thíos na haidhmeanna ginearálta a bhaineann le múineadh na Gaeilge ag an leibhéal seo:

- (a) Deis a thabhairt do na daltaí an Ghaeilge a fhoghlaim agus a shaibhriú de réir a n-acmhainne, sa tslí is go mbeidh said ábalta páirt ghníomhach a ghlacadh i saol dátheangach.
- (b) Cumas Gaeilge na ndaltaí a fhorbairt I dtreo is go mbeidh gach scil teanga (éisteacht, labhairt, léamh, scríobh) acu de réir a n-acmhainne.

- (c) Léargas a thabhairt do na daltaí ar chultúr agus ar shaíocht Ghaelach na hÉireann agus deiseanna a chur ar fail dóibh é seo a bhlaiseadh tríd an teanga, an ceol, an stair, an litríocht agus mar sin de.
- (d) Féinmheas agus féinmhuinín na ndaltaí a chothú trí thuiscint a thabhairt dóibh ar a bhféiniúlacht agus ar a n-oidhreacht chultúrtha.
- (e) Go mbeadh mar thoradh ar mhúineadh na Gaeilge go gcothófaí dearcadh dearfach ar fhoghlaím teangacha agus ar chainteoirí teangacha eile mar aon le meas ar chultúir agus ar shaíochtaí eile.
- (f) Taitneamh agus spreagadh a sholáthar do na daltaí i gcomhthéacs na Gaeilge.

3. **CUSPOIRI MUINTEOIREACHTA**

A chur ar chumas na ndaltaí na scileanna teanga – tuiscint, labhairt agus scríobh – a shealbhú mar atá sonraithe thíos.

3.1 **Tuiscint**

(i) **Teanga Labhartha (Cluastuiscint)**

- Go mbeidh na daltaí in ann tuiscint a bhaint as treoracha, ceisteanna, eolas agus caint **shimplí** bunaithe ar ghnáthábhair aiceanta de réir na dTopaicí
- Go mbeidh siad in ann tuiscint a bhaint as míreanna **simplí** nuachta agus tuairisce.
- Go mbeidh siad in ann tuiscint a bhaint as fógraí **simplí**

(ii) **Téacsanna Scríofa (Léamhthuiscint)**

- Go dtuigfidh na daltaí bunéirim téacsanna scríofa a bheidh ag teacht go dlúth lena gcuid taithí agus spéise agus a bheidh grádaithe dá réir (m.sh. ailt irise/nuachtáin; scéalta simplí; sleachta as drámaí; dánta/amhráin oiriúnacha).
- Go dtuigfidh said na mórphointí ábhair i dtéacsanna foirtmiúla a bhaineann le saol na hoibre m.sh. foirmeacha oifigiúla.
- Go dtuigfidh siad litreacha agus téacsanna a bhfuil teachtaireacht phearsanta iontu.
- Go mbeidh said in ann tuscint a bhaint as fógraí agus comharthaí simplí Gaeilge ins na meáin chumarsáide.

Labhairt

Go mbeidh na daltaí in ann páirt ghníomhach a ghlacadh i gcomhrá ar ábhar na dTopaicí

Scríobh

Go mbeidh ar chumas daltaí tascanna gearra scríbhneoireachta a chur i gcrích m.sh cuireadh, foirm, litir, scéal, cuntas, nóta srl.

4. TOPAICI

LIOSTA NA dTOPAICI

1. An Dalta Féin

- Ainm, Sloinne, Aois
- An Teaghlach
- An gnáthshaol laethúil sa teaghlach
- Saol and chailín/saol an bhuachalla

2. Caitheamh Aimsire

- Cúrsaí, spóirt (cluichí)
- Ceol/Rince
- Scannáin
- Teilifís, Raidio srl.

3. Ait Chónaithe

- Teach/Arasán
- Na Seomraí
- Obair an Tí
- An Gairdín
- Peataí
- Cúraimí bhaill an teaghlaigh.

4. Scoil

- Abhair
- Múinteoirí
- Timpeallacht na Scoile
- Imeachtaí
- Rialacha
- Amchlár
- Laethanta Saoire

5. An Ceantar Dúchais/Aitiúil

- Suíomh
- Saghas Ceantair: ceantar tuaithe/baile tuaithe/buachbhaile/cathair
- Logainmneacha Aitiúla
- Clubanna
- Eaglaisí

6. Saol an Bhaile Mhóir

- Seirbhísí
- Tionscail
- Siamsaíocht

7. Saol na Tuaithe

- Seirbhísí
- Feirmeoireacht
- Barraí
- Ainmhithe
- An Dúlra – crainn/bláthanna/éin
- Iascaireacht
- An fharraige
- Siamsaíocht

8 Seirbhísí an Cheantair

- Siopaí agus Siopadóireacht
- Ospidéal
- Stáisiún na nGardaí
- Oifig an Phoist
- Ionad Pobail
- Oifigí Rialtais Aitiúil
- Leabharlanna
- Bainc

9 Obair agus Saol Na hOibre

- Clite beatha agus ceirdeanna éagsúla
- Saol na hoibre
- Taithí Oibre
- Airgead
- Roghnú shlí bheatha/céirde
- Fostaíocht/Dífhostaíocht

10 Éadaí agus Faisean

- Cineálacha Éadaí
- Éadaí Faiseanta
- Éide Scoile
- Faisin na bhfear/na mban

11. Ceol

- Saghasanna éagsúla ceoil
- Na húirlisí ceoil
- Bannaí/Grúpaí ceoil reatha – amhránaithe
- Na cartacha
- Liricí
- Ceol agus amhráin traidisiúnta.

12. Cúrsaí Sláinte

- Bia agus Deoch
- Baill an choirp
- Tinneas agus Galair
- Timpistí

13 **Am agus Aimsir**

- An t-Am
- Na Séasúir
- Príomh-Fhéilte na Bliana
- Réamhaisnéis na hAimsire

14. **Cúrsaí Taistil**

- Moghanna TAistil (sean agus nua)
- Carr, Rothar, Gluaisrothar, Traein, Bus, Eitleán, Spásárthach.
- Ceadúnas Tiomána
- Treonna agus Treoracha

15 **Éire**

- Réigiúin agus Gnéithe Aiceanta
- Móreachtraí Stair na hÉireann
- Institiúidí an Stáit (Bunrecht, Uachtarán, Dáil, Seanad, Páirtithe Polaitiúla)

16 **An Ghaeilge**

- An Ghaeilge i dtimpeallacht an dalta
- An Ghaeilge sa saol comhaimseartha (teilifís, raidio, nuachtáin, irisí, fógraíocht)
- An Ghaeltacht
- Ionad na Gaeilge i gCultúr na hÉireann.

17. **Tíortha Eile**

- Teangacha
- Nósanna
- Taisteal agus Saoire thar lear
- Éire san Eoraip
- Na Gaeil thar lear

18. **Abhair eile a gcuireann an dalta spies iontu**

Nóta 1: Ba choir go ndéanfaí saothrú teoranta ar na topaicí go léir thuas sa ghabhchumas (cluastuiscint agus léamhthuiscint) agus saothrú ar leith sa ghinchumas ar na topaicí ina measc (nó ar ghnéithe díobh) a bhfuil baint acu le saol agus le réimsí spéise agus taithí na ndaltaí.

Nóta 2: Is sna topaicí seo a leanas is mó a thagann gnéithe den chultúr Gaelach I gceist – 1, 2, 5, 11, 15, 16, 17. Ní mór saothar speisialta a dhéanamh orthu san.

5. **FEIDHMEANNA**

- 5.1 Seo liosta de shamplaí feidhmeanna teanga ba choir a úsáid.
- 5.2 Tá saoirse ag múinteoirí clár teagaisc a leagan amach a bheadh oiriúnach agus taitneamhach dá ndaltaí féin.
- 5.3 Moltar do mhúinteoirí na feidhmeanna thíos a shaothrú ar mhodh comhtháithe san éisteacht, sa teanga labhartha, sa léamh agus sa scríobh.
- 5.4 **LIOSTA NA bhFEIDHMEANNA**

F.1 Ag bualadh le daoine

- 1.1 Gnáthbheannachtaí a thuiscint, a chur agus a fhreagairt
- 1.2 Scaradh – slán a fhágáil
- 1.3 Seoladh agus uimhir theileafóin/ghutháin a fháil/a thabhairt
- 1.4 Daoine a chur in aithne
- 1.5 Fiafraí faoi dhaoine eile
- 1.6 Freagraí a thabhairt
- 1.7 Buíochas a chur in iúl
- 1.8 Cur síos a dhéanamh ar dhaoine
- 1.9 Cur síos ar áit/cheantar
- 1.10 Leithscéal a ghabháil
- 1.11 Coinne a shocrú

F2 Ag lorg/ag tabhairt eolais

- 2.1 Daoine/rudai/áiteanna a aithint
- 2.2 Cur síos a lorg/ a dhéanamh
- 2.3 Rogha a chur in iúl
- 2.4 A rá go bhfuil rud éigin ar eolas agat
- 2.5 A fháil amach an bhfuil duine/rud éigin ag teastáil
- 2.6 A fháil amach an cuimhin le duine rud éigin
- 2.7 Míniú a lorg agus a thabhairt

F3. Ag cur tuairimí agus dearcadh in iúl

- 3.1 Tuairimí a lorg agus a nochtadh
- 3.2 Spéis/suim a nochtadh
- 3.3 Aontú agus easaontú
- 3.4 Mothúcháin a nochtadh
- 3.5 Dúil a chur in iúl

F4. Ag áiteamh ar dhaoine rudaí a chur i gcrích

- 4.1 Rudaí a iarraidh ar dhuine eile
- 4.2 Iarraidh ar dhuine rud éigin a dhéanamh
- 4.3 Cabhair/cúnamh/cuidiú a iarraidh
- 4.4 A fháil amach agus a chur in iúl go bhfuil tú ábalta/in ann rud éigin a dhéanamh
- 4.5 Rabhadh a thabhairt
- 4.6 Cead a iarraidh agus a thabhairt

F5. Ag leasú na cumarsáide

- 5.1 Easpa tuisceana a chur in iúl
- 5.2 Ag iarraidh ar shuine rud a athrá
- 5.3 Rudaí a shoiléiriú
- 5.4 Ag iarraidh ar dhuine focal a litriú

F1. SPRIOCANNA

1.1

Gnáthbheannachtaí a thuiscint
a chur agus a fhreagairt

1.2

Scaradh
Slán a fhágáil

1.3

Seoladh agus uimhir theileafóin
A fháil/a thabhairt

1.4

Daoine a chur in aithne

1.5

Fiafraí faoi dhaoine eile

1.6

Freagraí a thabhairt ar F1.5

SAMPLAI

Dia duit/daoibh

Dia is Muire duit/daoibh

Tá fáilte romhat/romhaibh.srl.

Slán leat/libh/angat/agaibh

Slán go fóill

Oíche mhaith (angat/agaibh)

Cá bhfuil tú i do chónaí?

Cá bhfuil cónaí ort? srl.

Cén uimhir theileafóin atá angat/

Cad é d' uimhir theileafóin

A Shinéad, seo í Aoife

Is mise Darach, cé thusa?

Ar bhfuil tú le Clár cheana?

Conas tá Sorcha?

Cén chaoi a bhfuil tú?

Goidé mar atá do mháthair?

Cá bhfuil Brian?

Ar chuala/chluin tú faoi ....

Tá sé/sí tinn/breoite

Tá sí ag ceolchoirm

Tá mé go maith srl.

1.7

Buíochas a chur in iúl

Go raibh maith agat

Táim buíoch díot

1.8

Cur síos a dhéanamh ar dhaoine

Táim sé bliana déag d'aois

Tá sí ard, tanaí .....

1.9

Cur síos ar an áit/gceantar

Ait mhór is ea é

Tá dhá mhonarcha ann

Tá sé suite cois trá

Eastát mór is ea é srl.

1.10

Leithscéal a ghabháil

Pardún/mo phardún

gabh/aigí mo leithscéal

Tá brón/cathú/aiféala orm srl.

1.11

Coinne a shocrú

Cathain/cén uair/cén t-am a bheidh tú saor?

Ar mhaith leat dul amach liom?

Buail liom ag .....srl.

NOTA

Tá F1 thuas ag freagairt

Go scaoilte do na **topaici**

seo a leanas:

T1. An Dalta Féin

Ainm, Sloine, Aois

An Teaghlach,

Saol an dalta

T3. Ait Chónaithe

T5. An Ceantar Dúchais/Aitiúil

F2. SPRIOCANNA

2.1

Daoine/rudaí/áiteanna a aithint

2.2

Cur síos a dhéanamh/a lorg.

2.3

Rogha a chur in iúl

SAMPLAI

Is sráidbhaile é

Is racghrúpa é .....

Seo/sin é .....

An é/í sin .....

Beidh an

ceann/dlúthcheirnín seo agam

Banaltra is ea í/atá inti

Traolach a thugtar air .....

Is ainm dó srl.

Tá Sinéad cliste

Amhránaí iontach is ea Bono/é

Is imreoir maith é Liam

An/is/ní meicneoir í

An/is/ní tiománaí é

Tá mé buartha

Tá an jab críochnaithe

Is fearr liom U2 ná INXS

Tá sé sin níos fearr

Tá an téip sin níos fearr ná an téip eile

B'fhearr liom srl.

2.4

A rá go bhfuil rud éigin
ar eolas agat

Tá a fhios agam
Níl a fhios agam
Níor chuala mé faic/tada
puinn faoi .....srl.

2.5

A fháil amach an bhfuil duine/
rud éigin ag teastáil agus a chur
in iúl go/nach bhfuil

Ar mhaith leat an téip?
An mbeidh deoch agat?

Ba mhaith liom .....
Tá airgead (ag teastáil) uaim
Cad atá uait?

Ba mhaith liom labhairt le
Clíodhna
Tabhair dom é sin más é do thoil é. srl.

2.6

A fháil amach an cuimhin leat
rud/duine éigin agus a chur in iúl
gur/nach cuimhin leat

An cuimhin leat é/í
Ní cuimhin liom an oíche sin

2.7

Míniú a lorg agus a thabhairt

Cén fáth/Cad chuige/Cad ina thaobh?
Bhí a fhios agam
Conas/Cén chaoi/dóigh a (r) tharla sé
Cad é/Céard/Cad a tharla duit? srl.

F3. SPRIOCANNA

3.1

Tuairim a lorg agus a nochtadh

3.2

Spéis/Suim a nochtadh

3.3

Aontú agus easaontú

3.4

Mothúcháin a nochtadh

3.5

Dúil a chur in iúl

SAMPLAI

Céard/cad a cheapann/mheasann tú?

Sílim, Ceapaim, Is dóigh liom

Is é mo bharúil

Tá sé sin go maith

Is maith liom .....

Tá spies agam i rac-cheol

Tá suim agaim i sport

Is maith liom

Tá an obair spéisisiúil srl.

Is ea/Ní hea

Tá sé sin go maith

Aontaím leat/Ní aontaím leat

Tá/Níl sé fíor

Ceart go leor

Táim/Nílim sásta srl.

Tá brón/áthas/fearg

díomá srl. Orm

Tá/Níl mé sásta

Tá mé cráite/feargach srl.

Is mian liom

Ba mhaith liom

Tá caifé uaim

F4. SPRIOCANNA

4.1

Rudaí a iarraidh

4.2

Iarraidh ar dhuine eile

rud éigin a dhéanamh

4.3

Cabhair/cuidiu/cúnamh a iarraidh

4.4

A fháil amach agus a chur in iúl
go bhfuil tú ábalta/in ann rud éigin
a dhéanamh/a chur I gcrích

4.5

Rabhadh a thabhairt

4.6

Cead a iarraidh/a thabhairt

SAMPLAI

Ar mhaith leat cabhrú liom?

Tabhair dom .... más é do thoil é

Ba mhaith liom

Ná bí déanach

Bí ann ag a hocht

Tar go luath

Goitse!

Buail liom ag an dioscó srl.

An féidir leat cabhrú liom?

Ar mhaith leat cuidiú le Dara?

Táim I dtrioblóid/bponc! srl.

Is/Ní féidir liom é sin a dhéanamh

Tig liom

Tá mé ábalta/in ann

Beidh sé déanta agam srl.

Bí cúramach

Ná dean é sin (arís)

Tabhair aire! srl.

An bhfuil cead agam?

An bhfuil sé ceart go leor?

Tá cead agat srl.

F5. SPRIOCANNA

5.1

Easpa tuisceana a chur in iúl

SAMPLAI

Ní thuigim é sin

Cad/Céard a dúirt tú?

Tá brón orm ach ní thuigim.....srl.

5.2

Ag iarraidh ar dhuine

rud a athrá

Arís?

Cad é sin arís?

Cad/Céard a dúirt tú?

Tá brón orm ach ní thuigim ....srl.

5.3

Rudaí a shoiléiriú

Cad is brí le .....

Cad/Céard a chiallaíonn .....

5.4

Ag iarraidh focal a litriú

Litrigh .....más é do thoil é.

An féidir leat ..... a litriú dom srl.